

літературою, науковими статтями, у яких розкрито провідні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти України в умовах європейської інтеграції початку XXI ст., нормативно-правове поле діяльності ЗВО в історіографічній рефлексії, науково-методичне, інформаційне, фінансове забезпечення освітнього процесу та їх інноваційну діяльність. Заслужують на увагу монографії сучасних дослідників, присвячені розвитку вищої педагогічної освіти, історіографічні розділи дисертацій, у яких розкрито особливості досліджень з історії вищої педагогічної освіти, праці вітчизняних дослідників щодо аналізу проблеми періодизації в історико-педагогічних розвідках. Наголошено, що провідними напрямками наукових розвідок вітчизняного історіографічного простору початку нового століття стали перебудова освітньої галузі на засадах компетентнісного підходу, запровадження новітніх інформаційних технологій, оновлення нормативно-правової бази вищої школи, організаційна, науково-методична, інформаційна інтеграція ЗВО через створення навчально-наукових комплексів. Підкреслено, що в історіографічному дискурсі початку XXI ст. чільне місце відведено загальним засадам правового регулювання вищої освіти в Україні, яке здійснювалося законодавчим органом – Верховною Радою України – та було спрямоване на вдосконалення нормативно-правового забезпечення вищої школи.

Ключові слова: історіографія, розвиток, вища педагогічна освіта, періодизація, дослідження, публікація, університетська освіта.

УДК 373.2:001.89:378.6 (477.62)«19/20»

THE HISTORICAL AND PEDAGOGICAL SOURCES OF SCIENTIFIC SKILLS OF THE STAFF OF THE DEPARTMENTS OF PRESCHOOL PEDAGOGY: THEORY, EXPERIENCE AND PROSPECTS

ІСТОРИКО – ПЕДАГОГІЧНІ ВИТОКИ НАУКОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ КОЛЕКТИВУ КАФЕДР ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Марина Іотковська

здобувач 3 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
E-mail: iotkovskamarina@ukr.net
ORCID 0000-0002-7623-9996
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Maryna Iotkovska

student of the 3rd year of the third (educational and scientific) level of higher education, specialty 011 Educational, pedagogical sciences,
E-mail: iotkovskamarina@ukr.net
ORCID 0000-0002-7623-9996
SHEI “Donbass State Pedagogical University”, Ukraine

ABSTRACT

The article presents an attempt to study the features of the staff of departments of preschool education, in order to better understand the nature of leadership and the features of the professional qualities in the scientific and pedagogical staff of the departments. It was found, that over the past decade, the research activities of

preschool education departments have changed significantly, both in content and organization. The problem of identifying the role of an educational manager in the staff of preschool pedagogy of higher pedagogical education institution is considered, as well as the content of psychological and pedagogical features, professional factors and qualities of on the example scientific and pedagogical staff of preschool pedagogy of higher pedagogical education institutions of Ukraine 1991-2010 years. On the strategy of development and functioning of the departments of preschool pedagogy of institutions of higher pedagogical education and the experience of leadership of educational manager of the department. It is noted that it is necessary to build their research activities in accordance with principles declared in it. The connection between managerial abilities, leadership qualities of researchers of different levels and research sources at the level of the personality of the head of the preschool department and the staff of individual departments is established and shown. The achievements of scientists in the field of preschool pedagogy at three stages of formation of preschool education are described: the I stage – is the origin of scientific research in the field of preschool pedagogy; the II stage – further development and official recognition of scientific and pedagogical achievements, which resulted in the diversification and deepening of research issues; the III stage – the expansion of areas of scientific and pedagogical research, content enrichment of the field of scientific research. It is emphasized that research activity is a process of creative activity in order to obtain new knowledge, and the result of this activity in the form of a holistic system of knowledge, formulated on the basis of certain findings. It is substantiated that in the process of historical and scientific-pedagogical development of the department of preschool education has become a productive force and an important social institution that influences that state, social and public life. The scientific achievements within the outlined chronological period are highlighted.

Key words: *a department of preschool pedagogy, the research activity, the scientific interest, an educational manager.*

Актуальність теми. На шляху до реалізації науково-педагогічних і дослідницьких пошуків, та завдань щодо розвитку змісту роботи кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої педагогічної освіти України, погляд в історію педагогіки дозволяє уникнути помилок, виявити досягнення, зберегти і примножити науково-педагогічні здобутки, усвідомити сучасні досягнення та спроектувати майбутнє. Зокрема, ретроспективний аналіз історичних віх розвитку та становлення наукової діяльності кафедр дошкільної освіти, сприяє її осмисленню з метою усвідомлення сутності використання позитивного досвіду минулого в контексті сучасних соціокультурних та освітніх науково-педагогічних змін.

Досвід попередніх поколінь, теоретичні й практичні вміння та навички наукового-педагогічного складу кафедр і нині стають джерелом розвитку й удосконалення організації системи управління та життєдіяльності кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої освіти України згідно з вимогами сьогодення.

Актуальним питанням у нашому дослідженні вбачаємо у центральній фігурі освітнього процесу - пошук і бачення ментора чи андрагога, фасилітатора нової формації, тобто професіонала і творчу особистість, креативного науковця-

дослідника, для якого характерними рисами є сучасне науково-педагогічне мислення, шаноблива інтелігентність, висока моральність та духовність, оптимістичне бачення навколишнього світу та середовища, постійна готовність до самоосвіти і розвитку.

Істотним є те, що аналіз та врахування історичного досвіду є можливістю більш ефективно організовувати не тільки в цілому діяльності колективу кафедр дошкільної освіти а й посприяє реалізації завдань, які наразі ставить наша держава в контексті процесів гуманізації та модернізації освітньої галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-економічні перетворення в Україні, процеси євроінтеграції та інформатизації суспільства визначають нові пріоритети професійної підготовки фахівців кафедр дошкільної освіти в системі закладів вищої державної ланки.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021р. обумовлює необхідність змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності кафедр дошкільної освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції вітчизняної системи підготовки педагогів у міжнародний освітній простір.

Джерельну базу наукового пошуку становлять архівні документи з різних науково-педагогічних питань впродовж досліджуваного періоду; матеріали українських періодичних видань, монографії вітчизняних педагогів, громадських діячів минулого і сучасності, дисертаційні праці та фахові публікації суміжної тематики; програмовий матеріал та методичне забезпечення означеного періоду. Проаналізовано близько 109 архівних документів і матеріалів із фондів Центрального державного архіву вищих органів влади України в м. Києві (фонди 2, 166), Центрального державного історичного архіву України в м. Києві (фонд 707), Центрального державного історичного архіву в м. Львові, обласних архівів (м. Миколаїв, м. Одеса) та опрацьовано фонд Національної бібліотеки України імені В. Вернадського.

Вихідні концептуальні положення підготовки викладачів дошкільної освіти визначені у законодавчих та нормативно-правових документах про освіту: «Закони України про освіту» (1991), «Про дошкільну освіту» (2001), Національна доктрина розвитку освіти (2002). Сучасні завдання вищого навчального закладу окреслено зокрема у документах Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації (2006).

Вагомий внесок у розробку концептуальних засад українського дошкільля здійснили Л. Артемова, А. Богущ, З. Борисова, Н. Гавриш, М. Головка, В. Кузь, С. Саяпіна, М. Стельмаховч. Професійну підготовку викладачів вищої освіти розглядають: А. Бондар, О. Гура, В. Лозова, Г. Романова, С. Сисоєва; професіоналізм і фахову майстерність викладача вищої школи досліджують Н. Гузій, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, А. Коркішко.

Наше дослідження охоплює досить тривалий історико-педагогічний та науково-дослідний період (1991 – 2010 рр.), з огляду на це вважаємо доцільним здійснити детальний розгляд та систематизувати найкращі історико-педагогічні надбання, перейняти історичний досвід роботи науково-педагогічних колективів кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої педагогічної освіти, враховуючи соціально-економічну специфіку та як наслідок розвиток соціальних окремих

інститутів.

Водночас теоретичний аналіз наукових праць засвідчив, що історія розвитку та становлення наукової діяльності кафедр дошкільної педагогіки вищої педагогічної освіти України не стала предметом окремого цілісного наукового дослідження.

Формулювання цілей (мета статті), постановка завдання полягає у виваженому системному, цілісному розгляді генези витоків та історико – педагогічних дослідницьких пошуків і надбань, поліфонії представлення в науково-педагогічному та історичному дискурсах, обґрунтуванні стратегічних перспектив розвитку колективу кафедр дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Історично склалося, що тенденції науково-педагогічної діяльності породили низку проблем, охоплюючи і ті, що стосуються організації наукових досліджень педагогічних працівників: створення умов для максимально ефективної діяльності наукових колективів кафедр дошкільної освіти, способів їх формування та керівництва ними, – зробили актуальним вивчення причин виникнення особливостей діяльності конкретних дослідників та представників кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої педагогічної освіти України (Брежнева, Макаренко, 2016).

Актуальність дослідження обраної теми підсилюється наявністю історико-педагогічних суперечностей та потребою сучасної педагогічної практики в обґрунтованому широкому розгляді.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що результатом та показником ефективності науково-педагогічної майстерності колективу кафедр дошкільної освіти є їх професіоналізм, науково-дослідницька компетентність, яка є підґрунтям професіоналізму справжнього фахівця, який може розгледіти з одного боку як інтегральну якість властиву особистості здобувача а з іншого – як і процес та результат взаємної науково-педагогічної діяльності (Венгеловська, 2013).

Витоки професійного науковця можна визначити як рівень професійної майстерності якої набувають дослідники на шляху до свого становлення, набуття професіоналізму. Безперечно, кожна кафедра дошкільної освіти має певні можливості задля забезпечення розвитку професійної компетентності науковця в умовах сучасного освітнього середовища спираючись на ієрархію історико-педагогічних подій. Вважаємо, можливості пов'язані із тим, що педагог має нагоду системно збагачувати свій науковий та професійно-педагогічний досвід, опанувати теоретичні, науково-методичні, психолого-педагогічні питання.

Таким чином, ментор більш глибоко пізнає сутність, цілі, завдання, методику навчання і виховання у світлі історичних викликів суспільства, усвідомлює свою професійно-особистісну відповідальність у розв'язанні завдань, що стоять перед освітою.

Професійне навчання є одним із способів підвищення професійної компетентності фахівців, яке передбачає фасилітатором врахування психологічних особливостей і закономірностей навчання дорослих. Утім, варто зазначити, що спираючись на загальний аналіз наукової літератури, маємо питання покликані сприяттю допомогти фахівцеві розширити свої творчі

можливості та збагатити власний науковий та творчий потенціали. Освітнє та наукове середовище кафедр дошкільної педагогіки спрямоване на фахове вирішення актуальних питань покращення майстерності, професійної компетентності, оскільки саме в системі педагог має можливість отримати необхідний професійний досвід, розвинуті необхідні професійно-особистісні здібності (Жихарева, Савельєва, 2017).

В історичних умовах нестабільності ринку освітніх послуг дуже важливо вміти професійно пристосовувати заклад вищої освіти та зокрема кафедру і науково-педагогічну діяльність колективу до впливу зовнішнього середовища. Вважаємо за потрібне виділити професіоналізм та звернутися до науково-педагогічного доробку викладачів кафедр дошкільної освіти Запоріжжя, Київщини, Рівненського та Донбаського державного педагогічного університетів. Вони завжди займали і тримають свої провідні позиції в Україні як осередки підготовки високоякісних педагогів галузі дошкільної освіти, а також історико-педагогічних та наукових досліджень у галузі теорії і методики навчання і виховання дошкільнят.

У рамках стратегічного планування та управління як організаційної системи підготовки та прийняття стратегічних рішень з основних напрямів функціонування та розвитку кафедр дошкільної освіти забезпечується максимальна адаптація до зовнішнього середовища спираючись на історико-педагогічні наслідування загалом. Вважаємо доречним буде зазначити, що зібрати воедино весь комплекс управлінської діяльності з метою забезпечення та утримання конкурентних переваг на основі адекватного реагування стосовно змін зовнішнього середовища, – дає змогу саме стратегічне управління. Обов'язковою умовою для успішного функціонування господарюючого об'єкта в умовах сучасної ринкової системи є саме економічна стратегія.

Істотно те, що наукова-дослідницька діяльність, під керівництвом З. Борисової, кафедри дошкільної педагогіки Київського державного педагогічного інституту раніше ім. О. Горького, а з 1991р. ім. М. Драгоманова, опікувалася розробкою проблем формування відповідального ставлення дітей до праці, залучення їх до чергувань як форми трудової діяльності, єдностей морального та трудового виховання особистості. Крім того, додаємо, що для творчого пошуку З. Борисової притаманна згуртованість колективу одностайців та виток справжніх майстрів. За участі науковців Київського (З. Борисова, Е. Вільчковський), Бердянського (К. Щербакова, В. Котляр), Рівненського (А. Богуш, Т. Поніманська) та кафедр багатьох інших закладів вищої освіти створювалися і оновлювалися програми виховання, та навчання в дошкільних закладах, у педагогічній періодиці друкувалися наукові статті, вивчався та узагальнювався передовий педагогічний досвід найкращих з серед кращих, удосконалювалися методи і прийоми роботи із здобувачами.

Одночасно, науковий доробок К. Щербакової, професора кафедри теорії і методики дошкільного виховання Бердянського державного педагогічного інституту ім. П. Осіпенка, відзначається позитивним впливом з питань математичного розвитку (О. Брежнева, Л. Гайдаржийська, Л. Зайцева, О. Зборовська, Т. Степанова, О. Фунтікова), але й виховання дошкільників (Ю. Демидова, Т. Єськова, Ю. Косенко). Результати наукових пошуків К. Щербакової в свій час знайшли відображення в 12 кандидатських дисертаціях

і близько 400 опублікованих науково-методичних праць.

Слід врахувати майстерність колективу кафедри дошкільної педагогіки Донбаського державного педагогічного університету, де справжній професіоналізм відзначити найвдаліші місця та творчі знахідки науковців, побачити в колегах сильні, позитивні сторони, і підтримати їх, надихнути на подальшу результативну наукову роботу, що і є шляхом результативного подальшого наукового зростання.

Суттєво вплинув на практику роботи результат наукової роботи завідувача кафедри педагогіки і дошкільної психології (1987 – 2006 рр.) професора Рівненського державного гуманітарного університету Т. Поніманської, адже науковий доробок знайшов відображення в близько 300 науково-методичних працях.

На наш погляд, заслуговує уваги авторська концепція еколого-природничої освіти професора Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника Н. Лисенко 1998 р., адже результати презентовані в авторських освітніх технологіях, зокрема в книгах: «Скарбівничка», «Мій рідний край», «ЕКО-ОКО».

Відтак, виділяють п'ять основних підходів для розуміння сутності такого поняття, як стратегія розвитку кафедри: розгляд стратегії як плану, розгляд стратегії розвитку як певного набору рішень цілей і завдань, розгляд стратегії як множини можливих напрямів розвитку організації, ототожнення стратегії розвитку зі стратегією організації (загальною, конкурентною, ринковою), розгляд стратегії розвитку як властивості стратегії на певних рівнях ієрархії, що може розвинути за сприятливих умов. Кожен із цих підходів по своєму трактує поняття «стратегія розвитку підприємств», а в цілому це утворює комплексне уявлення про сутність поняття «стратегії розвитку». Однією з важливих ознак стратегічних завдань є той факт, що їх рішення визначає довгострокову перспективу розвитку підприємства, тобто такі рішення і є стратегічними (Кравченко, 2006).

Очевидно, що для досягнення високої ефективності розробленої стратегії необхідно враховувати умови, в яких вона буде здійснюватися, і, виходячи з цих умов, визначати всі подальші дії. Зазначимо, що Л. Кравченко розглядає менеджера освіти як цілеспрямованого професійно підготовленого фахівця, здатного до того, щоб працювати в швидкозмінних ринкових умовах й управляти як різноманітними типами навчальних закладів, так і масштабними освітніми системами. Водночас, професіоналу високого рівня, освітнього лідера, талановитого організатора педагогічної взаємодії, що володіє конвергентним мисленням, творчими й організаторськими здібностями, що наділений владними повноваженнями з боку держави, чи власника закладу, здатного професійно керувати педагогічним колективом відповідно до мети, місії, освітніх стандартів та соціально значущих педагогічних вимог, забезпечує рентабельність і конкурентоздатність освіти, здійснює моніторинг внутрішнього і зовнішнього педагогічного середовища, проводить маркетинг освітніх послуг, налагоджує ефективні зв'язки з громадськістю, як креативна особистість займається оперативним упровадження інновацій у практику науково-педагогічної діяльності.

Зауважимо, що управлінську компетентність викладача закладу вищої

освіти розглядає Д. Козлов, як здатність планувати, організовувати й контролювати навчально-виховний процес та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату, а саме: конкретизувати цілі навчання і виховання; оцінювати рівень навчальних досягнень здобувачів; використовувати різні види і методи контролю; керувати роботою здобувачів; організовувати самостійну роботу; визначати педагогічні задачі відповідно до навчальної дисципліни (Козлов, 2015).

У нашому дослідженні управлінську компетентність менеджерів освіти розуміємо як інтегральну здатність вибудовувати свій професійний розвиток із постійним ускладненням завдань і зростанням рівнів досягнень у процесі професійної підготовки, усвідомлення потреб, інтересів та ціннісних орієнтацій щодо власної управлінської діяльності. Тобто, управлінська компетентність очільника кафедри дошкільної освіти є комбінацією знань, умінь, розуміння цінностей, інших особистісних якостей, набутих реалізаційних здатностей до ефективної управлінської діяльності та передбачає сформованість таких основних компетенцій: усвідомлення власних дій відповідно до цілей і умов науково-педагогічної та професійної діяльності, вміння визначати стратегію та організувати професійну діяльність, встановлення з учасниками навчально-виховного процесу порозуміння на гуманістичній основі, здатність знаходити нестандартні підходи у процесі прийняття управлінських рішень, прагнення до досконалості науково-педагогічної діяльності.

Використання вказаних методик сприяє можливості діагностувати особливості професійних якостей колективу кафедр та виявляти «проблемні питання» в розвитку цих якостей. Однак, хоч за останні роки і було проведено багато досліджень їх результати не є вичерпними. Важко виокремити риси характерні для лідерів не враховуючи також ситуативні ефекти (Ляховська, 2011).

З'ясовано, що до чинників які впливають на розвиток лідерських якостей застосовуються не тільки вищезазначені методики, також до складу моделі включені чинники мезорівня (рівня кафедри дошкільної освіти) та мікрорівня (рівня колективу кафедри), які впливають на рівень розвитку лідерських якостей колективу різного рівня управління, зокрема для дослідження стилю здійснення керівництва, а також особливостей міжособистісних відносин у колективі «Опитувальник привабливості культури» (Г. Нікіфорова, М. Дмитрієва, В. Снеткова, 2007), який досліджує 14 показників.

На нашу думку суттєвим в цьому аспекті було і залишається питання щодо вивчення і творчого використання історично цінних ідей та науково-педагогічного досвіду минулого. Над проблемою становлення і розвитку наукової діяльності кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої педагогічної освіти працюють вітчизняні вчені в тісній співдружності з найкращими майстрами з історії педагогіки та зокрема дошкільної.

Вагомі наукові результати отримано у царині дослідження професійної підготовки фахівців дошкільної освіти, зокрема щодо формування професійних умінь у навчальному процесі (Л. Артемова), теоретичної і практичної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти (Т. Поніманська), вироблення професійної компетентності вихователя дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки (А. Беленька); становлення еколого-педагогічної культури вихователя дошкільного закладу в системі вищої педагогічної освіти України

(Н. Лисенко); упровадження інноваційних педагогічних технологій у підготовку фахівців дошкільної освіти (І. Дичківська).

З'ясовано, що багато вчених також зосередили свою увагу на дослідженні проблеми «робота-життя» колективу організації. Доведено, насправді баланс між роботою та особистим життям – це стан рівноваги, при якому людина в рівній мірі віддає пріоритет вимогам своєї кар'єри і вимогам особистого життя, однак протиріччя у думках вчених та застосування різних підходів до створення такого балансу свідчить про необхідність додаткового дослідження. У зв'язку з цим, необхідність практичної реалізації моделі науково-педагогічної діяльності потребує вивчення історико-педагогічних закономірностей як інваріантної складової (Шастун, 2017).

Основними професійними рисами справжнього майстра своєї справи одразу виокремлюємо ставлення до науково-педагогічної праці як до головного сенсу життя і діяльності; отже свідомий вибір професійної та наукової діяльності, відповідно до педагогічного покликання; моральна відповідальність за всебічний розвиток особистості здобувача, повага та підтримка його ініціатив та моральна відповідальність за характер моральних відносин у системі «викладач – здобувач» тощо.

Дослідники, зокрема Л. Мітіна, розглядає самоефективність як важливу умову успішного здійснення дослідницької та пізнавальної діяльності керівника або менеджера освіти.

Отже, як бачимо, дослідження лідерських якостей колективу кафедр дошкільної педагогіки має комплексний характер, підлягає дослідженню з різних боків, а аналіз лише певних особливостей управлінської та науково-дослідної діяльності не розкриває в повній мірі потенціал та майстерність педагогічного працівника.

Для вивчення базових якостей лідера колективу організацій нами використовується методика «Чи здатні Ви стати керівником?» (О. Козловська, А. Романюк та В. Урумський, 1999), яка зорієнтована на вивчення загальних здібностей до управління та керівництва. Отже, проаналізувавши різноманітні погляди щодо визначення інноваційно-креативних якостей колективу кафедр дошкільної освіти нами віднесено такі якості як адаптаційна мобільність, просування організаційних змін, здатність і потреба в досягненнях, автономії, творчих вмінь йти на розумний та виважений ризик, рішучість та цілеспрямованість.

Наголосимо, що до якостей партнерської взаємодії віднесено орієнтацію на поєднання лідерських та адміністративних якостей, здатність використовувати різноманітні лідерські стилі (доброзичливий, структурований, змішаний), уміння використовувати всі складові емоційного інтелекту (емоційна обізнаність, управління власним емоційним станом, емпатія, розпізнавання емоцій інших колег). Дослідження до здібностей управління та науково-педагогічної діяльності сприяє формуванню особистостей та успішного колективу. З метою комплексної діагностики стресу та стійкості продуктивної діяльності використовується методика «Шкала організаційного стресу» (Н. Водоп'янова, 2009). Згідно з якої, група емоційно-регулятивних якостей персоналу організацій включає самоефективність, життєстійкість та організаційну стресостійкість.

Аналіз та врахування історичного досвіду надає можливості більш ефективно проаналізувати та організувати не тільки роботу колективу кафедр дошкільної освіти, але й сприяє реалізації низки завдань, які ставить держава в контексті процесу гуманізації і модернізації освітньої галузі закладів вищої педагогічної освіти, зокрема дошкільної ланки.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З огляду на вищесказане можна зробити висновки, що важливими критеріями в освітньому та науковому обігу кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої педагогічної освіти виступають безперервна практична та дослідницька робота, науково-професійна підготовка за планом у відповідності до освітньо-професійних програм, а головне, освітній процес максимально є і повинен бути наближений до потреб кваліфікованих менеджерів сучасного ринку освіти.

Отже, головним завданням науково-педагогічного колективу кафедр дошкільної освіти – є формування у здобувачів вищої освіти стійкої мотивації до пізнання нового, навчання впродовж життя, що допоможе їм стати висококваліфікованими та конкурентоспроможними спеціалістами на ринку освітньої праці та наукових послуг.

Відтак, ми вважаємо, що формування управлінської компетентності менеджера освіти має базуватися на готовності до здійснення самостійної пізнавальної роботи, стимулювання творчого мислення у професійних зумовлених ситуаціях, можливості надалі ефективно організувати працю, підвищувати продуктивність, вдало здійснювати управління колективом, процесом навчання, виховання молоді.

Досягнення Л. Артемової, А. Богуш, З. Борисової, Е. Вільчковського, Н. Лисенко, Т. Поніманської, С. Саяпіної, К. Щербакової та інших видатних дослідників окресленого історико-педагогічного періоду значно збагатили дошкільну теорію і практику, а впровадження результатів кола їх наукових пошуків сприяли розвитку педагогічної практики на всіх освітніх рівнях.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямку вбачаємо у розробленні нових підходів до наукової діяльності, управління та викладання на кафедрах дошкільної освіти, що обов'язково сприятиме формуванню високій академічній культурі науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої педагогічної освіти спираючись на історико-педагогічні надбання минулих поколінь урахуваючи сучасну мобільність ринку праці та освіти.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Брежнєва, О., Макаренко, Л. (2016). Дошкільна освіта в персоналіях (до ювілею професора К.Й.Щербакової). Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні.

Венгеловська, О. А. (2013). Розвиток дошкільної освіти на Київщині (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) (автореф. дис. канд. пед. наук). Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, Україна.

Жихарева, В. В., Савельєва, А. М. (2017). Формування стратегії розвитку підприємства в умовах невизначеності. *Економіка і суспільство*. Мукачево: МДУ. 9, 423-427. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/73.pdf

Кравченко, Л.М. (2006). Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти: монографія. Полтава: Техсервіс.

Козлов, Д.О. (2015). Управлінська компетентність викладача: теорія і практика формування : монографія. Суми : ВВП «Мрія».

Ляховська, Л. (2011). Дошкільна освіта: історія і сьогодення: довідник. Тернопіль: Мандрівець

Шастун, С.В. (2017). Сутність та особливості розвитку стратегії підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 24(1), 161-165.

REFERENCES

Brezhnieva, O., Makarenko, L. (2016). Doshkilna osvita v personaliiakh (do yuvileiu professora K.Y.Shcherbakovoi) [Preschool education in personalities (to the anniversary of the professor K. Y. Shcherbakovoi)]. Melitopol: Vydavnychiy budynok Melitopolskoi miskoi drukarni [in Ukrainian].

Venhelovska, O.A. (2013). Rozvytok doshkilnoi osvity na Kyivshchyni (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia [the development of secondary school education in Kyiv region (the second half of the 20th – the beginning of the 21st century)] avtoref. dys. kand. ped.nauk). Kyivskyi universitet imeni Borysa Hrinchenka. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Zhykharieva, V.V., Savielieva, A.M. (2017). Formuvannia stratehii rozvytku pidpriemstva v umovakh nevyznachenosti [the formation of the enterprise development strategy in conditions of uncertainty]. *Ekonomika i suspilstvo*. Mukachevo: MDU. 9, 423-427. URL: <https://economyandsociety.in.ua/> [in Ukrainian].

Kravchenko, L.M. (2006). Neperervna pedahohichna pidhotovka menedzhera osvity [the Continuous pedagogical training of the education manager: monohrafiia. Poltava: Tekhservis [in Ukrainian].

Kozlov, D.O. (2015). Upravlinska kompitenentnist vykladacha: teoria i praktyka formuvannia [the Management competence of the teacher: theory and practice of formation]: monohrafiia. Sumy: VVP «Mriia» [in Ukrainian].

Liakhovska, L. (2011). Doshkilna osvita: istoriya i sohodennya [preschool education history and descent]: dovidnyk. Ternopil: Mandrivec [in Ukrainian].

Shastun, S.V. (2017). Sutnist ta osoblyvosti rozvytku stratehii pidpriemstva [the essence and peculiarities of the development of entrepreneurship strategy]. *Naukovyi visnyk Khersonskogo derzhavnoho universitetu*. 24(1), 161-165 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті представлена спроба дослідження особливостей функціонування колективу кафедр дошкільної освіти, з метою більш глибокого розуміння природи лідерства та особливості професійних якостей науково-педагогічного складу кафедр. Винайдено, що за останні десятиріччя науково-дослідницька діяльність кафедр дошкільної освіти істотно змінилася, як змістовно, так і організаційно. Розглянуто проблему ідентифікації ролі освітнього менеджера у колективі кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої педагогічної освіти, а також визначено зміст психолого-педагогічних особливостей, професійних чинників та якостей на прикладі науково-педагогічного складу кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої педагогічної

освіти України 1991 – 2010 рр. Наголошено на питанні стратегії розвитку та функціонування кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої педагогічної освіти та досвіду лідерства освітнього менеджера кафедри. Зазначено, на необхідності будувати свою дослідницьку діяльність відповідно до задекларованих у ній принципів. Встановлено та показано зв'язок між управлінськими здібностями, лідерськими якостями дослідників різних рівнів та дослідницькими витоками на рівні особистості очільника дошкільної кафедри та колективу окремих кафедр. Охарактеризовано здобутки науковців у галузі дошкільної педагогіки на трьох етапах становлення дошкільної освіти: I етап – зародження наукових досліджень у галузі дошкільної педагогіки; II етап – подальшого розвитку та офіційного визнання науково-педагогічних здобутків, що позначився урізноманітненням і поглибленням тематики дослідницьких проблем; III етап – розширення напрямів науково-педагогічних досліджень, змістового збагачення поля наукових пошуків. Підкреслено, що науково-дослідницька діяльність - це процес творчої діяльності, з метою отримання нових знань, і результат цієї діяльності у вигляді цілісної системи знань, сформульованих на основі певних знахідок. Обґрунтовано, що у процесі історичного та науково-педагогічного розвитку кафедра дошкільної освіти перетворилася на продуктивну силу і важливий соціальний інститут, який впливає на державне, соціальне і громадське життя. Висвітлено наукові доробки в рамках окресленого хронологічного періоду.

Ключові слова: кафедра дошкільної педагогіки, дослідницька діяльність, науковий інтерес, освітній менеджер.

УДК 37.01(477)"18/19": 316.46

ESSENCE AND ROLE OF LEADERSHIP IN THE HISTORICAL AND PEDAGOGICAL THOUGHT OF THE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ЛІДЕРСТВА В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Наталія Карганова

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
E-mail: karnatala777@gmail.com
ORCID0000-0003-0268-0647
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Natalia Karhanova

student of the 2st year of the third (educational and scientific) level of higher education, specialty 011 Educational, pedagogical sciences, Email: karnatala777@gmail.com
ORCID 0000-0003-0268-0647
"Donbas State University"
Pedagogical University", Ukraine

ABSTRACT

The article updates the problem of the essential characteristics of the category "leader" in literary sources and philosophical, historical, and pedagogical literature of the 19th – 20th centuries. The overview of outstanding progressive figures of the Ukrainian intelligentsia and culture and the phenomenon of the formation of a